

ВІДГУК

на дисертаційну роботу БАЛУШКА Людмили Миронівни
за темою: «Удосконалення фізичної підготовки засобами спортивної боротьби
учнів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою», що подано на
здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту за
спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп
населення

Актуальність. У сучасних умовах служба в Збройних Силах України пов'язана з великими психоемоційними та фізичними навантаженнями, особлива увага приділяється питанням фізичної підготовки, що поряд із технічною й психологічною готовністю складає загальну військову готовність військовослужбовців до бойової діяльності, до перенесення високих фізичних і психічних навантажень, а також найбільш повного оволодіння військовими вміннями та навичками.

У сучасних наукових школах спостерігаємо активізацію наукової діяльності з обґрунтуванням ефективних методик розвитку фізичної підготовленості осіб різних вікових груп, у тому числі і учнів старшого шкільного віку. Проте, як засвідчує здобувач, наукових працях малу увагу приділено особливостям розвитку фізичних якостей юнаків, які навчаються у профільних закладах середньої освіти, зокрема ліцеях з посиленою військово-фізичною підготовкою. Низка науковців досліджували вплив боксу, рукопашного бою та скелазання на ефективність фізичної підготовки учнів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою. Але в сучасних ліцеях із посиленою військово-фізичною підготовкою досі існує протиріччя між наявними високими вимогами до рівня підготовленості учнів та недостатньою ефективністю програм з фізичної культури, які б повною мірою сприяли належному підвищенню рівня їхньої підготовленості,

Здобувач доводить, що базові вправи спортивної боротьби можуть допомагати ефективно розв'язувати завдання раціональної фізичної підготовки учнів у закладах освіти такого типу, раціональне застосування засобів сприятиме

належному розвитку провідних фізичних якостей майбутнього захисника Вітчизни, формуванню високого рівня його професійної майстерності та гартуванню бойового духу.

На актуальність виконаної дисертаційної роботи вказує і той факт, що у сучасних умовах реформування освіти, постає необхідність пошуку найбільш ефективних засобів і методів фізичної культури, що сприяють заповненню дефіциту рухової активності учнів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою, підвищенню їхньої стійкості до режиму діяльності, покращанню здоров'я ще під час навчання.

Тому, на наш погляд, недостатня ефективність програм з фізичної культури зумовила авторку провести дисертаційне дослідження щодо введення до програми з фізичної культури учнів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою засобів спортивної боротьби та достовірно довести їх ефективність.

Із дисертації та автореферату видно, що представлене на наш розгляд дисертаційне дослідження виконувалось відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 3.8 «Теоретико-методологічні основи побудови системи масового контролю і оцінки рівня розвитку і фізичної підготовленості різних груп населення» (номер державної реєстрації 011U000192) та планом науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2017–2020 рр. темою «Теоретико-методичні аспекти оптимізації рухової активності різних груп населення».

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків базується на достатньому обсязі обстеженого контингенту та проведені автором констатувального педагогічного експерименту, який був спрямований на дослідження стану фізичного розвитку, функціональних та психофізіологічних можливостей, рівня фізичної підготовленості учнів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою.

Також на ступінь обґрунтованості вказує той факт, що автор методично грамотно сформував контрольну та експериментальну групи для перевірки та обґрунтування ефективності авторської програми фізичної культури.

На ступінь обґрунтованості також вказує і застосування достатньої кількості сучасних методик дослідження та методів математичної статистики.

Стиль і мова дисертації. Дисертація написана науковою українською літературною мовою, методично грамотно, орфографічно та стилістично витримана. Висновки та практичні рекомендації відповідають меті та завданням дослідження, логічно витікають з отриманих та описаних результатів дослідження.

Наукова новизна основних положень, висновків і практичних рекомендацій дисертації визначена тим, що авторкою, спираючись на проведений аналіз сучасної наукової літератури та отриманих ним результатів, уперше обґрунтовано структуру та зміст програм із фізичної культури, що поєднують у собі загальноприйняті засоби розвитку фізичних якостей та засоби спортивної боротьби, доведено достовірну їх ефективність щодо зростання показників фізичного розвитку, функціональних і психофізіологічних можливостей та фізичної підготовленості учнів;

Значущість основних положень, висновків і практичних рекомендацій дисертаційної роботи Балушка Л.М. визначена тим, що у результаті проведеного дослідження, програм фізичного виховання можуть бути використані під час проведення обов'язкових та позакласних занять із фізичної культури з учнями старшого шкільного віку, а також для підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури ліцеїв та створення нових навчальних програм і посібників для підготовки фахівців із фізичного виховання.

Вірогідність і обґрунтованість основних висновків і положень дисертації обумовлені застосуванням широкого кола методик дослідження, достатньої кількості обстежених, сучасних засобів для їх достовірного вивчення та системного аналізу, що забезпечило отримання об'єктивної достовірної наукової інформації дисертантом.

Дисертаційна робота Балушка Людмили Миронівни складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Дисертацію виконано на 212 сторінках основного тексту, ілюстровано 22 таблицями, 66 рисунками і додатками. У списку літератури наведено 225 джерел, з яких 25 – зарубіжних авторів.

У вступі дисертації автором обґрунтовано актуальність теми, показано зв'язок дослідження з науковими програмами, планами й темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано інформацію про апробацію результатів роботи та публікації за матеріалами дисертаційного дослідження.

У першому розділі **«Базові засади фізичної підготовки учнів закладів середньої освіти з посиленою військово-фізичною підготовкою»** подано обґрунтування концепції дослідження, результати опрацювання даних наукової і методичної літератури щодо вагомості фізичного виховання в процесі навчання у закладах середньої освіти військового спрямування, З'ясовано, що в останні роки активізувалися дослідження, пов'язані з виявленням ефективності впливу засобів окремих видів спорту на рівень фізичного розвитку учнів у закладах середньої освіти, зокрема на уроках фізичної культури.

Здобувачкою у першому розділі обґрунтовано актуальне науково-практичне завдання щодо застосування засобів спортивної боротьби у фізичному вихованні учнів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою для формування навичок професійного військовослужбовця.

У другому розділі **«Методи й організація дослідження»** дисертантка науково грамотно та методично вірно висвітлює і описує вдало підібрані сучасні методики дослідження, які були застосовані для вирішення поставленої мети та задач дисертаційної роботи, а саме: аналіз документальних матеріалів та літературних джерел; педагогічне спостереження; опитування; тестування; педагогічний експеримент; методи математичної статистики.

Визначення рівня фізичного розвитку та функціональних можливостей проведено за показниками довжини тіла, маси тіла, кистьової динамометрії правої та лівої рук, проб Штанге та Генча, проби Руф'є та проби Розенталя. Визначення

рівня фізичної підготовленості проведено за допомогою стрибків у довжину з місця, стрибків у довжину з розбігу, підтягувань на перекладині, підйомів переворотом на перекладину, підйомів силою на перекладину, згинань та розгинань рук в упорі на брусах, кута в упорі на брусах із зігнутими ногами, бігу на 100 м з високого старту, бігу на 1000 м, бігу на 3000 м. Оцінювання рівня психофізіологічних можливостей відбувалося за допомогою комплексу для психофізіологічного тестування «Нейрософт-психософт» в межах визначення простої зорово-моторної реакції, реакції вибору, реакції на рухомий об'єкт, тепінг-тесту.

Також, було досліджено рівня фізичної підготовленості учнів експериментальної групи за специфічними тестами з боротьби.

Дослідження проводилися у п'ять етапів з жовтня 2012 року по травень 2020 року.

У третьому розділі **«Передумови формування та зміст авторської програми з фізичної культури для учнів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою»** встановлено, що Достатній рівень фізичної підготовленості у ліцеїстів спостерігається за 3-ма із 11-ти показників. (кут в упорі на брусах ($7,29 \pm 4,53$ балів), згинання та розгинання рук на брусах ($7,64 \pm 4,14$ балів) та біг на 3000 м ($8,14 \pm 3,88$ балів)). За рештою показників спостерігається середній рівень фізичної підготовленості. Застосовуючи метод індексів здобувачка з'ясувала, що за показниками двох індексів спостерігається рівень вище середнього (швидкісний (50,4%) та індекс витривалості (31,9%)). Результати швидкісно-силового індексу майже однаково розподілилися між середніми та вище середніми показниками (31,1% та 30,3% відповідно). Найгірші результати спостерігаються за показниками силового індексу, 58,8% учнів мають низький показник даного індексу. Факторний аналіз дозволив виділити наступні чотири фактори, які характеризують структуру фізичної підготовленості учнів військового ліцею: «силовий» (32,0%), «антропометричний» (18,1%), «витривалості» (11,6%) та «швидкісно-силовий» (8,0%).

У розділі представлено обґрунтування авторської програми з фізичної культури із акцентованим застосуванням засобів боротьби для підготовки учнів Ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою ім. Героїв Крут. Змістова складова першої частини (перший семестр навчального року) включає переважно засоби силового та швидко-силового спрямування, які реалізовувалися здебільшого методами суворорегламентованої вправи. До змісту другої частини (другий семестр навчального року) здебільшого включені засоби координаційної спрямованості, які реалізуються з допомогою змагального та ігрового методів вправи. Загалом 30% часу в програмі відведено на реалізацію експериментальних завдань, тобто учні ЕГ повинні виконувати борцівські навантаження, тоді як решту 70% часу приділено традиційним програмним вимогам згідно загальноприйнятої програми для 10-х класів Ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою.

У розділі представлено вихідний рівень учнів ЕГ та КГ згідно показників фізичного розвитку, функціональних та психофізіологічних можливостей і фізичної підготовленості, який не мав достовірних різниці.

Також автор вказує перелік наукових праць, у яких були надруковані результати досліджень, що відображені у цьому розділі.

Четвертий розділ **«Динаміка фізичної підготовленості учнів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою упродовж педагогічного експерименту та їх ставлення до авторської програми з фізичної культури»** розкриває основні зміни в показниках учнів, які відбувалися на різних етапах педагогічного експерименту, у процесі застосування різних за спрямованістю програм фізичної культури.

Обговорюючи ефективність використання програми з фізичної культури на основі засобів боротьби (силового спрямування) Балущка Л.М. стверджує, що на першому етапі педагогічного експерименту спостерігалися позитивні зміни щодо різних сторін розвитку та підготовленості учнів досліджуваних груп. Більш вираженими вони були саме в учасників ЕГ. Сумарний приріст за показниками функціональних проб впродовж зазначеного періоду вказав на більш виражений ефект експериментальної програми фізичної культури над традиційною.

За індексами підготовленості (швидкісний, швидкісно-силовий, силовий, індекс витривалості) по завершенні цього етапу педагогічного експерименту також мали вищий середній сумарний показник приросту в ЕГ (3,5%) порівняно з аналогічним показником КГ (1,7%). Підтвердилися отримані результати і статистично як в одній так і в другій групі ($p \leq 0,05-0,001$). Щодо психофізіологічних показників, то впродовж першого семестру їх сумарний середній приріст в досліджуваних ЕГ склав 5,2%, тоді як в КГ учнів вони зросли на 3,9%.

За результатами другого семестру здобувачці вдалося зафіксувати, що позитивні зміни також мають місце у різних сторонах розвитку та підготовленості учасників досліджуваних груп. Середній сумарний приріст за функціональними пробами в учасників ЕГ становив 5,7%, а в учнів КГ – лише 2,0%, а більшість змін в обох групах мали достовірний характер ($p \leq 0,05-0,001$).

Загалом аналіз сумарних середніх змін засвідчив, що достовірно ефективною упродовж проведеного педагогічного експерименту виявилася запропонована авторська програма з фізичної культури. Загальний сумарний приріст показників груп показників, які використовувалися у дослідженні в досліджуваних ЕГ склав 94,0%, а в учасників КГ – 53,3%.

Наприкінці розділу автор вказує перелік наукових праць, у яких були надруковані результати досліджень, що відображені у цьому розділі.

У п'ятому розділі «**Аналіз та узагальнення результатів**» дисертантка узагальнює проведений аналіз отриманих результатів дослідження. Авторкою було обґрунтовано науково-методичні підходи до фізичної підготовки учнів військових ліцеїв; педагогічні умови індивідуалізації фізичної підготовки учнів військових ліцеїв; вивчені показники фізичної та функціональної готовності учнів ліцеїв; ефективність застосування засобів боротьби у фізичному вихованні учнів ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою.

У процесі дисертаційного дослідження авторкою розширено результати досліджень окремих науковців, підтверджено вже існуючі данні в науковій літературі. Висновки та практичні рекомендації витікають з отриманих та

описаних в роботі результатів, які було поставлено меті та завданнях дослідження. Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог МОН України.

Основні положення дисертації достатньо повно відображені в авторефераті. Авторкою опубліковано 12 наукових праць, з яких 5 статей у наукових фахових виданнях; 1 з них – у виданні внесеному до міжнародної наукометричної бази Web of Science. За своїм обсягом та змістом вони відповідають вимогам МОН України. Основні положення роботи також були апробовані на Всеукраїнських та Міжнародних науково-практичних конференціях.

Практичний ефект роботи підтверджений актами впровадження у навчально-виховний процес Львівського державного ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою імені Героїв Крут (м. Львів), Державного ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус» імені І. Г. Харитоненка (м. Суми), Професійно-педагогічного коледжу Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів), Закарпатського обласного ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою (м. Мукачево), Криворізького коледжу Національного авіаційного університету (м. Кривий Ріг).

Таким чином, дисертаційна робота Балушка Людмили Миронівни містить в собі кількісний та якісний аналіз отриманих наукових даних, що свідчить про достовірність теоретичних і практичних результатів дослідження, які є новим здобутком для теорії і практики фізичного виховання. Науковий та практичний рівень організації та проведення експериментального дослідження забезпечувався досвідом викладацької і практичної діяльності здобувача. Балушка Л.М. особисто провела інформаційний пошук, розробила та апробувала авторську програму, отриманий матеріал опрацювала за допомогою комп'ютерних і математичних методів аналізу, на підставі чого були сформульовані відповідні висновки.

Автореферат дисертаційного дослідження Балушка Л.М. оформлений відповідно до існуючих вимог і повністю розкриває особливості проведеного дослідження та його результати.

Отже, обсяг проведених досліджень, кількість та якість застосованих сучасних методик, загальна тривалість проведеного педагогічного експерименту, проведений системний і достовірний аналіз отриманих результатів за допомогою сучасних математичних обчислювань цілком достатні для отримання вірогідних наукових даних, науково-обґрунтованих висновків та практичних рекомендацій.

Є всі підстави класифікувати дисертаційну роботу Балущка Людмили Миронівни, як завершене наукове дослідження, що містить нові наукові положення, має конкретну наукову новизну та практичне значення для фізичного виховання.

Але, оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу Балущка Л.М., вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі недоліки, технічні огріхи та дискусійні питання:

1. Потребує обґрунтування протиріччя термінів: у назві роботи «Удосконалення фізичної підготовки ...», у меті дослідження – «підвищити фізичну підготовленість ...», у завданнях дослідження – «розробити зміст навчальної програми з фізичної культури...». Що саме було досліджено в дисертаційній роботі?

2. На нашу думку, першим пунктом наукової новизни роботи має бути обґрунтування структури та змісту програм фізичної культури із використання засобів боротьби різного методичного змісту, що поєднують у собі загальноприйняті засоби розвитку фізичних якостей (70% від загального часу уроків фізичною культурою) та засоби спортивної боротьби (30% від загального часу уроків фізичною культурою).

3. У розділі 2 (стор. 77) при опису одного з методів дослідження - педагогічний експеримент, відсутнє детальне розкриття змісту, організації, термінів, досліджуваного контингенту контатувального експерименту, результати якого представлено у третьому розділі дисертаційної роботи.

4. У тексті дисертації присутні розбіжності у назві авторської програми. Так, на сторінці 22 та ін.. вказано: «... авторська навчальна програма з фізичної культури із застосуванням засобів боротьби для учнів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою ...», а на сторінці 81 вказано: «... розроблено

програму фізичної підготовки учнів 10-х класів ліцею із акцентованим використанням засобів боротьби».

5. На нашу думку, підпункти 4.1, 4.3 та 4.5 потрібно було поєднати у одним підпункт, тому що результати представлені у тексті всіх підпунктів стосуються дослідження динаміки фізичної підготовленості учнів на етапах проведення формувального експерименту. Також, можливо було поєднати підпункти 4.2 та 4.4 щодо суб'єктивної оцінки учнями змісту експериментальної програми фізичної культури із застосуванням засобів боротьби у етапах формувального експерименту.

6. При обґрунтуванні змісту та структури авторської програми фізичної культури (стор. 109), авторка пропонує диференціацію фізичних вправ відносно традиційної програми, а саме використання засобів боротьби різного методичного змісту протягом 30% часу навчальних занять. Але за текстом відсутні роз'яснення, чому саме такий розподіл часу був застосований.

7. Потребує роз'яснення, чому на актах впровадження результатів наукових досліджень зазначено науковим керівником кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент Окопний А.М.

8. За текстом пояснюючої записки дисертаційної роботи виявлено повторювання. А саме, «Упродовж останнього двадцятиліття спостерігається активізація наукової діяльності в напрямі обґрунтування ефективних методик розвитку фізичної підготовленості осіб різних вікових груп, зокрема і учнів шкільного віку [37, 139]. Досить багато уваги окремі науковці приділяють і особливостям розвитку фізичних якостей юнаків, які навчаються у профільних закладах середньої освіти, зокрема військового спрямування...» стор 20 та стор 221. При цьому, авторка робить посилання на різні використані джерела. На сторінці 20 - [37, 139, 93, 95, 105, 152], а на сторінці 221 - [15, 65, 102, 32, 36, 88].

9. В роботі зустрічаються граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Балущка Людмили Миронівни за темою «Удосконалення

фізичної підготовки засобами спортивної боротьби учнів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою» є самостійною завершеною науково-дослідною роботою. Дисертація є актуальною кваліфікаційною науковою працею, що містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, які розв'язують важливу науково-прикладну проблему, відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними з постанови Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року, №1159 від 30.12.2015 року і №567 від 27.07.2016 року), а її авторка Балушка Людмила Миронівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту зі спеціальності 24.00.02 - фізична культура, фізичне виховання різних груп населення.

Офіційний опонент:

Начальник кафедри фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор

С.РОМАНЧУК

